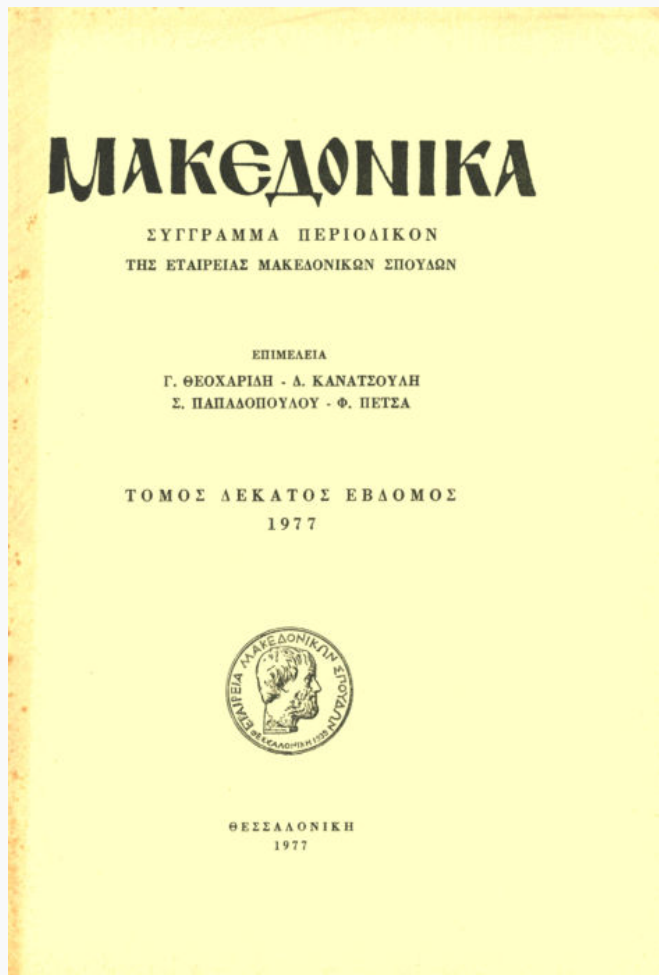

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemaer

Φ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.384](https://doi.org/10.12681/makedonika.384)

Copyright © 2015, Φ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. (1977). Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemaer. *Μακεδονικά*, 17(1), 459–460.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.384>

Βυζαντινολογικού Συνεδρίου (1953). Έβλαψαν, λέει, τη μελέτη του, γιατί δὲν εἶχε προηγηθῇ τῶν ἀνασθηλωτικῶν ἔργων ἀρχαιολογικὴ προεργασία καὶ γιατί δὲν δημοσιεύθηκαν λεπτομερῶς οἱ ἐργασίες ποὺ ἔγιναν (σ. 12). Παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι ἔγιναν λάθη σὲ συμπληρώσεις (σημ. 111 καὶ 117, σελ. 23, καὶ σημ. 196).

Οἱ Θεσσαλονικεῖς ἰδιαίτερα πρέπει νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν κ. Laubscher, γιατί ἔδωσε γιὰ μᾶς καὶ γιὰ ὅλον τὸν κόσμο μιὰ πλήρη ἀπὸ κάθε ἀποψη δημοσίευση ἐνὸς μνημείου, ποὺ δὲν εἶναι μόνον μέσα στὰ ἱστορικά καὶ καλλιτεχνικά ἐνδιαφέροντά μας, ἀλλὰ κατέχει μιὰ ἐντελῶς ἰδιαίτερη θέση στὴν καρδιά τῶν κατοίκων αὐτῆς τῆς πόλεως.

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

Helmut Kyrieleis, Bildnisse der Ptolemäer, Gebr. Mann Verlag 1975, Σχῆμα 40, σελ. I-X καὶ I-191, πίν. 1-108.

Δεύτερο στὴ νέα σειρά τοῦ Γερμανικοῦ 'Αρχαιολογικοῦ 'Ινστιτούτου μὲ τὸ γενικὸ τίτλο *Archaeologische Forschungen* κυκλοφορήθηκε τὸ βιβλίο γιὰ τὶς εἰκόνες τῶν Πτολεμαίων τοῦ H. Kyrieleis, διευθυντοῦ τώρα τοῦ Γερμανικοῦ 'Αρχαιολογικοῦ 'Ινστιτούτου τῶν Ἀθηνῶν (γιὰ τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς σειρᾶς ἰδὲ προηγουμένη βιβλιοκρισία). Εἶναι μελέτη βασισμένη σὲ αὐτοῖα τῶν πρωτοτύπων, ποὺ εἶναι σκορπισμένα σὲ Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς κυρίως. Μελετήθηκαν καὶ δημοσιεύθηκαν προηγουμένως πολλὰ ἀπ' αὐτά, ἔλειπε ὅμως μιὰ συνολικὴ θεώρηση τοῦ συνόλου, ἡ ὁποία ἐπιβαλλόταν καὶ γιὰ λόγους μεθόδου τῆς ἐρεῦνης.

Υστερα ἀπὸ σύντομο Πρόλογο (σ. VII-VIII) καὶ Εἰσαγωγή (σ. 1-3) ἀκολουθεῖ τὸ βασικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν ταύτιση τῶν εἰκόνων τῶν Πτολεμαίων καὶ τῆ θέσης τους στὴν Ἱστορία τῆς Τέχνης (σ. 4-125). Ἐξετάζονται χωριστὰ εἰκόνες (σὲ νομίσματα, σὲ ἀνάγλυφα, σὲ ἔργα τορευτικῆς καὶ σὲ περίοπτα γλυπτὰ) καθενὸς ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους, ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο Α' τὸν Σωτήρα (322-283 π.Χ.) ὡς τὸν Πτολεμαῖο IB' (51-30 π.Χ.). Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζονται ἐπίσης χωριστὰ (στὰ νομίσματα, στὴ γλυπτικὴ, σὲ σφραγίδες) εἰκόνες βασιλισσῶν ὅπως ἡ Ἀρσινόη Β' (278-270 π.Χ.), ἡ Βερενίκη Β' (246-221 π.Χ.), ἡ Ἀρσινόη Γ', ποὺ δολοφονήθηκε περὶ τὸ 204 π.Χ., οἱ διάφορες Κλεοπάτρες, ποὺ δὲν ξεχωρίζουν εὐκόλα, καὶ ἡ περισσότερο γνωστὴ Κλεοπάτρα Ζ' (51-30 π.Χ.), ἡ μεγάλῃ ἡττημένη τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἀκτίου. Στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο παρακολουθεῖται ἡ τεχνολογικὴ ἐξέλιξη καὶ ἡ ἰδιομορφία τῶν εἰκόνων τῶν Πτολεμαίων (σ. 126-136). Τὰ βασιλικά πορτραῖτα ἐξετάζονται ἐπίσης σὲ σχέση μὲ τὴ λατρεία τῶν βασιλέων ἢ ὡς τιμητικά, στὸ ἐμπόριο ἔργων μικροτεχνίας ἢ γλυπτικῆς καὶ στὰ νομίσματα ἢ σὲ σφραγίδες (σ. 137-157). Σ' ἐνα τελευταῖο κεφάλαιο τῆς μελέτης ξανατονίζεται, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν εἰκονιστικὴ τῶν ἄλλων Διαδόχων, ἡ ἰδιομορφία τῶν Πτολεμαϊκῶν πορτραῖτων, ἰδίως γιατί σχετίζονται μὲ μιὰ παραδοσιακὴ λατρεία βασιλέων, ἀλλὰ καὶ γι' ἄλλους λόγους.

Παρατηρεῖται, εἰδικά γιὰ τοὺς Μακεδόνες ὅτι ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐθνικοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων «δὲν ἦταν ἀπόλυτος μονάρχης, ἀλλὰ μᾶλλον *primus inter pares*» (σ. 160), ὅτι λατρεία Μακεδόνων βασιλέων στὴ Μακεδονία ἦταν ἀδύνατη, ὅτι Μακεδόνες βασιλεῖς, ὅχι στὴ Μακεδονία, ἀλλὰ μόνον σὲ ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις γνώρισαν τιμὲς ποὺ ταιριάζουν σὲ θεούς· οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς, ὅπως ὁ Δημήτριος, ὁ Φίλιππος Ε' ἢ ὁ Περσεὺς συνεχίζοντας τὴν παράδοση τοῦ Μακεδόνα βασιλέως-στρατηλάτου, εἰκονίζονται πάντοτε σύμφωνα μὲ τὸ ἐλληνικὸ ἰδανικὸ τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦ ἥρωικοῦ ἀνδρός· ἀπὸ τὴ στάση καὶ τὴν ἐκφρασὴ τοὺς προβάλλεται ἐνεργητικότητα καὶ ἰσχυρὴ θέληση· εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὰ μακεδονικά νομίσματα δὲν ὑπάρχουν εἰκόνες βασιλισσῶν (σ. 160).

Στὸν κατάλογο τῶν μνημείων (σ. 165-185) καὶ στοὺς πίνακες τῶν εἰκόνων, τὰ πορτραῖτα παρουσιάζονται περίπου μὲ τὴν ἴδια σειρά πού παρουσιάζονται στὸ κείμενο. Στὸν πίνακα Μουσειῶν (σ. 186-189) γίνεται φανερό ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο (κυρίως Μουσείο 'Αλεξανδρείας), πλοῦσια σὲ Πτολεμαϊκὰ πορτραῖτα εἶναι Μουσεία τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς 'Αμερικῆς. Στὴν 'Ελλάδα εἰκόνες τῶν Πτολεμαίων κατέχουν κυρίως τὸ 'Εθνικὸ 'Αρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ τὸ Μουσεῖο Μπενάκη στὴν 'Αθήνα, τὸ Μουσεῖο τῆς Δήλου καὶ τὸ Μουσεῖο τῆς Θήρας. Οὐτ' ἓνα δεῖγμα, οὐτ' ἓνα ἐκμαγεῖο στὸ Μουσεῖο τῆς Θεσσαλονίκης ἢ ἄλλου τῆς Μακεδονίας, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε ἡ δυναστεία τῶν Πτολεμαίων, πού κυβέρνησε τὴν Αἴγυπτο καὶ γειτονικὲς τῆς χώρας ἐπὶ τρεῖς αἰῶνες!

Ἡ σειρά τῶν εἰκόνων στοὺς πίνακες ξεκινáει ἀπὸ κεφάλι τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου σὲ ἀσημένιο τετράδραχμο (πίν. 1,1). Ὁ 'Αλέξανδρος πάλι ἡ ἀέναη πηγή. Σωστά. 'Αλλὰ κάποτε πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν ὅλες οἱ ἀφανεῖς φλέβες, πού, σὰν ὑπόγεια νάματα, ξεκίνησαν ἀπὸ τὴ μητροπολιτικὴ Μακεδονία καὶ γονιμοποίησαν τὸν 'Ελληνισμό. Ἡ ἐρευνα αὐτὴ πρέπει νὰ γίνῃ ἐργον τῆς 'Εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Μιά ἐλπίδα εἶναι τὰ νεοσύστατα μῆματά της: τὸ Γλωσσικὸ, τὸ 'Ιστορικὸ καὶ κυρίως τὸ 'Αρχαιολογικὸ, πού μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ πρωτοφανέρωτες ἄμεσες πηγές ἀπὸ ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές καὶ τυχαῖα εὐρήματα.

'Υποδειγματικὲς ἐκδόσεις, ὅπως οἱ δυὸ πρώτες τῆς νέας σειρᾶς τοῦ Γερμανικοῦ 'Αρχαιολογικοῦ 'Ινστιτούτου, μπορεῖ νὰ εἶναι παράδειγμα γιὰ μίμησιν.

Φ. ΠΙΕΤΣΑΣ

Tomislav Marasović, Diocletian's Palace, Little Art Books, Monuments and Collections, Beograd 1974.

Τὸ ἀνάκτορο τοῦ Διοκλητιανοῦ στὸ Σπαλάτο τῆς Δαλματίας εἶναι γνωστὸ ἀπὸ παλιές μελέτες 'Αγγλῶν¹, Αὐστριακῶν², Γάλλων³, Γιουγκοσλάβων⁴ καὶ ἄλλων ἱστορικῶν τῆς Τέχνης. 'Απὸ τίς νεώτερες ἐρευνες καὶ μελέτες μᾶς εἶναι πιὸ γνωστὰ τὰ δημοσιεύματα τοῦ ἐρευνητοῦ τοῦ Γαλεριανοῦ συμπλέγματος τῆς Θεσσαλονίκης ἀειμνήστου Δανοῦ ἀρχαιολόγου E. Dyggve⁵, καθὼς καὶ τὸ σύγχρονο περίπου ἄρθρο τοῦ N. Duval σὲ περιοδικὸ τοῦ Split⁶. Σημαντικώτατα εἶναι, ἀλλὰ καὶ λιγώτερο γνωστὴ σὲ μᾶς, ἡ νεώτερη συμβολὴ στὴν ἐρευνα τοῦ ἀνακτοροῦ ἀπὸ τοῦς J. καὶ T. Marasović⁷. 'Εδῶ θέλομε νὰ παρουσιάσωμε ἀπλῶς

1. R. Adam, Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia, London 1764.

2. G. Niemann, Der Palast Diocletians in Spalato, Wien 1910.

3. E. Hébrard - J. Zeiller, Spalato, le palais de Dioclétien, Paris 1912.

4. F. Bulić - L. J. Karaman, Kaiser Diocletians Palast in Split, Zagreb 1929, C. Fisković, Prilog proučavanju i zaštiti Dioklecijanove palače u Splitu, Rad Jugoslovenske Akademije 279, Zagreb 1950, B. Gabričević, Gradnja palace u Aspalathosu logična posljedica Diokletijanovih državnih reformi, «Slobodna Dalmacija», Split 1.5.1959.

5. E. Dyggve, Nouvelles recherches au peristyle du palais de Dioclétien à Split, Acta ad archaeologiam et artium historiam pertinentia, I, 1-6, I-IV, Oslo 1962.

6. N. Duval, La place de Split dans l'architecture aulique de Bas-Empire, «Urbs», 1961-1962, σ. 67-95.

7. B. Gabričević - T. Marasović, Guide to the Western Part of the Underground Halls of Diocletian's Palace, Split 1959, J. καὶ T. Marasović, Pregled radova Urba-